

УДК 378:[37.091.12.011.3–051:6

І. В. Гевко,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Тернопільський національний педагогічний
університет імені В. Гнатюка)

ОСОБЛИВОСТІ ЧИННИКІВ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ ТА КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація

У статті проаналізовано зв'язки показників професійної компетентності учителів технологій із показниками, які ми розглядаємо в якості сприятливих чи несприятливих для її розвитку чинників. Повнота вивчення системи полягає у всебічному розгляді системи і виокремленні чинників професійної спрямованості та компетентності учителів технологій. Актуальність вивчення професіоналізму майбутніх учителів значно зростає в зв'язку з потребами удосконалення системи освіти України. Готовність педагога надавати якісні освітні послуги як оптимально реалізований і відновлювальний потенціал особистості як індивід стає сьогодні важливою сферою наукових інтересів.

Ключові слова: чинники, професійна спрямованість, професійна компетентність, учитель технологій, педагог.

Summary

The article analyzes reliable links between the indicators of professional competence of technology teachers with indicators that we consider to be favorable or unfavorable for its development factors. The completeness of the study of the system consists in a comprehensive review of the system and identification of the factors of professional orientation and competence of technology teachers. The urgency of studying the professionalism of future teachers is significantly increasing in connection with the needs of improving the education system of Ukraine. Readiness of the teacher to provide quality educational services as optimally realized and the recovery potential of the individual as an individual becomes today an important sphere of scientific interests. Based on the definition of correlation links between the indicators of professional competence of technology teachers and the correlation of indicators of the professional orientation of technology teachers, features of the factors of professional orientation and competence of technology teachers are identified.

Key words: factors, professional orientation, professional competence, technology teacher, teacher.

Постановка проблеми. Потреби студента і сучасного фахівця в реальній неперервності й наступності розвитку професіоналізму з огляду на цілісність його детермінант знаходяться в площині реалізації суспільних потреб у культуротворенні, а отже, доцільно ставити питання про конструювання моделей. “Всяка модель повинна бути узгоджена з середовищем, в якому вона створена і функціонує. Між середовищем і моделлю повинні бути певні вузли стикування (інтерфейси), які зв'язують їх. Для існування моделі в зовнішньому середовищі мають створюватися підсистеми, інші моделі, алгоритми, що забезпечують існування моделі” [2, с. 69].

Повнота вивчення системи полягає у всебічному її розгляді і

виокремленні чинників професійної спрямованості та компетентності вчителів технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ми погоджуємося з позицією В. Борисова, М. Корця, М. Курача, А. Лукіянчук, що традиційний підхід до фахової підготовки вчителів технологій не сприяє ефективності формування і розвитку компонентів професіоналізму [1; 5]. Отже, необхідний інший підхід, який би враховував всі особливості інтегрального особистісного утворення, яким є професіоналізм.

Б. Коротяєв, А. Деркач, П. Кузьміна, О. Кучерявий у своїх дослідженнях досить часто звертаються до світогляду вчителя і педагогічної дійсності. Зокрема, головним системоутворюючим фактором професіоналізму визначають образ результату, який шукаємо, до якого прагне суб'єкт діяльності. Професійний педагогічний світогляд дає можливість передбачуваності у досягненні результату, педагогічної діяльності – це зміни в розвитку і навченості особистості. Професіоналізм ґрунтується на потребі розвивати й отримувати задоволення від змін, які спостерігаються й усвідомлюються як погляди, принципи і зусилля вчителя, а також упливають на процес і результат. Компоненти професіоналізму активізуються на різних рівнях особистості. На рівні світосприйняття забезпечується психічне здоров'я учителя, його емоційний стан, урівноваженість; психологічний рівень – активність і динамічність потенційних утворень, функціонування адаптивних ресурсів особистості педагога; рівень свідомості забезпечується інформаційними ресурсами і культурно-ціннісними факторами.

Опис професіоналізму можна подати в поняттях синергетики, що пояснюють його динамічні характеристики.

Мета статті – визначити особливості чинників професійної спрямованості та компетентності вчителів технологій.

Виклад основного матеріалу. Спочатку проаналізуємо достовірні зв'язки показників професійної компетентності вчителів технологій, які використовувались у нашому дослідженні, із показниками, що можна розглядати в якості сприятливих чи несприятливих для її розвитку чинників (таблиця 1).

Таблиця 1

**Кореляційні зв'язки показників професійної компетентності
вчителів технологій**

№	Чинники	Показники професійної компетентності					
		Самоефективність	Експертна оцінка професійної компетентності				
			Фахова	Спеціальна	Персональна	Аутокомпетентність	Екстремальна
1	Стосунки з колегами		0,57 **		0,43 **	0,39 **	0,56 **
2	Стосунки з керівництвом		0,50 **		0,48 **	0,34 *	0,45 **
3	Стомлення на роботі	-0,30 *					
4	Стан здоров'я	-0,27 *					
5	Комунікативні здібності	0,25	0,25		0,24		
6	Організаційні здібності	0,44 **					
7	Емоційне виснаження		-0,24		-0,33 **		

8	Деперсоналізація	-0,39 **	-0,37 **		-0,26	-0,40 **
9	Редукція особистих досягнень	-0,58 **	-0,37 **			

Примітки: 1) ** – кореляція достовірна на рівні $p \leq 0,01$; * – кореляція достовірна на рівні $p \leq 0,05$; без зірочки на рівні $p \leq 0,1$; пуста клітина – $p \geq 0,1$;

2) показники “чинників” №1–4 отримані за показниками анкети; №5-6 – за методикою КОЗ-2; №7-9 – за опитувальником щодо професійного “вигорання” та деформації (МВІ).

Отже, ми бачимо, що чотири із п’яти видів професійних компетенцій, які складають професійну компетентність учителя технологій (за експертною оцінкою), достатньо тісно позитивно пов’язані із їхньою самооцінкою стосунків з колегами та керівництвом.

Тому такі стосунки, з одного боку, безумовно, можна вважати сприятливими для розвитку професійної компетентності вчителів технологій чинниками, а з іншого, – наслідком розвинутої професійної компетентності учителів та її неодмінною складовою.

Тобто можна констатувати між цими змінами наявність такого типу зв’язку, як взаємозв’язок. Але, окрім того, їх взаємозв’язок між собою може бути зумовлений й впливом “третього фактора”, зокрема в цьому випадку в його якості виступає такий показник, як комунікативні здібності, з якими достовірно пов’язані три із п’яти компетенцій професійної компетентності. Адже, як відомо, розвинуті комунікативні здібності, з одного боку, зумовлюють можливість людини щодо встановлення позитивних стосунків, а з іншого – теж є неодмінною складовою професійної компетентності учителя та чинником її розвитку.

Достатньо закономірним можна вважати наявність значної кількості достовірних негативних кореляційних зв’язків різних компетенцій професійної компетентності вчителів технологій із такими показниками професійного “вигорання” та деформації, як емоційне виснаження, деперсоналізація та редукція особистих досягнень. Адже ці явища, загальновідомо, виступають чинниками, які перешкоджають успішному професійному розвитку особистості й, зокрема, розвитку її професійної компетентності.

Такий інтегральний показник професійної компетентності вчителів технологій, як професійна самоефективність також досить закономірно, на наш погляд, позитивно пов’язаний із комунікативними та організаційними здібностями, які подібно до вищенаведеного можна вважати і чинником, і складовою професійної самоефективності.

Негативно цей показник пов’язаний із деперсоналізацією та редукцією особистих досягнень, які, природно, перешкоджають ефективній професійній педагогічній діяльності. Також ми бачимо, що у вчителів технологій із вищим рівнем самоефективності робота викликає суб’єктивно менший ступінь втомленості, вони краще оцінюють свій стан здоров’я. Останнє, на нашу думку, може бути, з одного боку, пояснено тим, що вчителі технологій з вищою самоефективністю менше стомлюються на роботі внаслідок раціональної, організованої та ефективнішої власної праці, а з іншого, – гарне здоров’я та фізичний стан,

як відомо, є важливою передумовою ефективної роботи.

Далі розглянемо достовірні зв'язки показників професійної спрямованості досліджуваних учителів технологій із показниками, що можуть виступати її чинниками (таблиця 2).

Таблиця 2

Кореляційні зв'язки показників професійної спрямованості вчителів технологій

№	Чинники	Показники професійної спрямованості					
		Зацікавлення у професійній діяльності	Задоволеність змістом роботи	Задоволення від професійної самореалізації	Дотримання професійної етики	Самоосвіта	
1	Стосунки колегами	3	0,38 **	0,34 *		0,32 *	
2	Стосунки керівництвом	3	0,31 *			0,28 *	
3	Стомлення на роботі						
4	Стан здоров'я				-0,24		
5	Комунікативні здібності		0,25		0,24	0,35 *	
6	Організаційні здібності		0,27 *				
7	Емоційне виснаження		0,25		-0,24		
8	Деперсоналізація			-0,42 **	-0,33 *	-0,43 **	-0,40 **
9	Редукція особистих досягнень		0,27 *	-0,35 *		-0,35 **	-0,30 *
10	Задоволення професією професійною діяльністю	i	0,47 **	0,31 *	0,38 **	0,46 **	0,49 **

Примітки: 1) ** – кореляція достовірна на рівні $p \leq 0,01$; * – кореляція достовірна на рівні $p \leq 0,05$; без зірочки на рівні $p \leq 0,1$; пуста клітина – $p \geq 0,1$.

2) показники “чинників” №1-4 отримані за показниками анкети; №5-6 – за методикою КОЗ-2; №7-9 – за опитувальником на професійне “вигорання” та деформацію (MBI); №10 – за методикою “Вивчення задоволеності своєю професією і професійною діяльністю”.

3) показники професійної спрямованості отримані за показниками анкети.

Із вищенаведеної таблиці ми бачимо, що всі показники професійної спрямованості досліджуваних, закономірно, на достатньо високому рівні корелюють із показником за методикою “Вивчення задоволеності своєю професією та професійною діяльністю”. Так само природними є значна кількість позитивних кореляційних зв'язків показників спрямованості, які можна вважати сприятливими для її розвитку у вчителя технологій чинниками: стосунки з колегами та керівництвом, рівень розвитку комунікативних здібностей.

Як у попередньому випадку (із професійною компетентністю), встановлена значна кількість достовірних негативних кореляційних зв'язків різних видів професійної спрямованості із такими показниками професійного “вигорання” та деформації, як емоційне виснаження, деперсоналізація та редукція особистих досягнень, які можна розглядати в якості чинників, що перешкоджають розвитку професійної

спрямованості вчителів технологій.

Встановлені в дослідженні та проаналізовані вище кореляційні зв'язки між показниками, отриманими за експертною оцінкою, психодіагностичними методиками та анкетуванням, також є свідченням узгодженості, адекватності та валідності використаного в дослідженні діагностичного інструментарію.

Висновки. Аналіз результатів досліджень на різних етапах професійного становлення вчителів технологій дає можливість їх узагальнити в таких **висновках**:

- найбільший рівень задоволеності учителі технологій мають за суто професійним аспектом їх діяльності (змістом своєї професії) та істотно менший – за рівнем заробітної плати;

- в цілому, переважна кількість учителів технологій (93%) характеризується різним ступенем задоволеності власною професією і лише 7% виявили незначний рівень незадоволеності;

- переважна кількість учителів технологій мають високу або дуже високу зацікавленість у власній професійній діяльності (90%), люблять свою професію (94%) і регулярно працюють над підвищенням власного професійного рівня (97%);

- вони, в цілому, характеризуються достатньо високим рівнем професійної спрямованості, зокрема, за такими її складовими, як мотивованість, наявність відповідних професійних ціннісних орієнтацій та професійної позиції;

- для досліджуваних переважно характерна наявність гарних стосунків із колегами та керівництвом (стосунки із колегами є дещо кращими, ніж з керівництвом), переважно прийнятний рівень здоров'я і не зафіксовано тенденції до надмірного стомлення під час роботи, що можна вважати сприятливими чинниками для професійного становлення учителів технологій;

- негативними для розвитку професійної компетентності та спрямованості вчителів технологій чинниками є прояви професійного “вигорання” та деформації, зокрема, такі їх показники, як емоційне виснаження, деперсоналізація та редукція особистих досягнень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борисов В. В. Провайдинг інновацій в системі післядипломної педагогічної освіти / В. В. Борисов // *Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення і підходи* : зб. матеріалів I Міжнар. наук.-практ. конф. / [редактори-упорядники А. Душний, М. Махмудов, В. Ільницький, І. Зимомря]. – Баку–Ужгород–Дрогобич : Посвіт, 2016. – С. 119–120.

2. Коротяєв Б. І. Освітній простір: очікування та виклики часу й життя : монографія / Борис Іванович Коротяєв, Віталій Семенович Курило. – Луганськ : Вид-во ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2009. – 308 с.

3. Лодатко Є. О. Моделювання педагогічних систем і процесів : монографія / Євген Олександрович Лодатко. – Слов'янськ : СДПУ, 2010. – 148 с.

4. Сорока К. О. Основи теорії систем і системного аналізу : навч. посіб. / К. О. Сорока. – 2-ге перероб. та випр. – Х. : Тимченко, 2005. – 288с.

5. Лукіяничук А. М. Модель розвитку професійної ідентичності майбутніх педагогів / Алла Миколаївна Лукіяничук // *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. праць К-ПНУ ім. І. Огієнка, Інституту психології ім. Г. Костюка АПН України. – Вип. 7. – К., 2010. – С. 370–380.

Стаття надійшла до редакції 01.09.2017